

Стан сформованості та складові частини інтересу учнів 5–9 класів спеціальної медичної групи до занять фізичними вправами

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз змісту чинної програми з фізичного виховання для учнів 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи (СМГ) [10], засвідчує відсутність необхідного організаційно-методичного забезпечення процесу в аспекті формування в них мотивації до систематичної фізичної активності, реалізованої в різних формах занять. Це не сприяє підвищенню ефективності фізичного виховання таких учнів у розв'язанні визначених чинною програмою завдань [3; 5; 6]. Водночас дослідження в означеному напрямі відсутні, що не сприяє розв'язанню означеної проблеми, а отже потребує їх проведення.

Роботу виконано згідно зі зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури й спорту на 2006–2010 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 3.1.1 “Теоретико-методичні та програмно-нормативні основи фізичного виховання учнів та студентів” (номер державної реєстрації – 0107U000771) та планом науково-дослідної роботи факультету фізичного виховання ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” на 2011–2015 рр.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Одним із перспективних напрямів удосконалення фізичного виховання в ЗНЗ залишається такий, що пов'язаний із формуванням і посиленням мотивації учнів до систематичної фізичної активності, реалізованої в різних формах занять [2].

Зазначене повною мірою стосується не тільки учнів, віднесених за станом здоров'я до основної групи, але й учнів СМГ, що підтверджують висновки останніх досліджень аналітичного змісту [7]. Опосередковано засвідчують важливість означеної проблеми наукові доробки фахівців інших галузей наукового пізнання, зокрема розроблення ними концептуальних ідей і положень, а саме: у психології – положень теорії самовизначення [12–14], у педагогіці – концепції суспільної освіти з питань фізично активного способу життя [5; 11; 15]. Опосередковано підтверджують важливість проблеми дані, одержані в дітей різного віку основної медичної групи: 7–10 років [8; 9]; 11–14 років [1]; 15–17 років [4].

Узагальнюючи дані цих досліджень, відзначаємо таке: із віком мотивація більшості дітей до фізичної активності зменшується; починаючи з підліткового віку, є недостатньою для забезпечення норми добової рухової активності, а відтак й успішного розв'язання завдань оздоровчого та розвивального змісту.

Не зупиняючись на причинах існуючого стану мотивації сучасних учнів ЗНЗ до систематичної реалізації ними фізичної активності в різних формах, відзначимо лише відсутність досліджень, спрямованих на визначення в учнів 5–9 класів СМГ інтересів і мотивів, пов'язаних із зазначеною активністю. Це зумовлює необхідність проведення дослідження в означеному напрямі.

Завдання статті – визначити стан сформованості та складники інтересу учнів СМГ до занять фізичними вправами.

Організація та методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовували такі *методи дослідження*: загальнонаукові (аналіз, узагальнення документальних матеріалів і даних наукової літератури), педагогічні (констатувальний експеримент), соціологічні (анкетне опитування), математичної статистики. *Організація дослідження*: респонденти – 164 дівчинки та 156 хлопчиків, які були учнями 5–9 класів ЗНЗ і за станом здоров'я входили до складу СМГ. Вибір контингенту здійснювали, використовуючи метод простої випадкової вибірки. Використовували анкету, розроблену й апробовану дослідниками [8; 9], але з унесеними в неї корективами, виходячи з особливостей, якими відзначався досліджуваний контингент учнів. Після анкетування окремо аналізували інформацію, одержану стосовно дівчаток і хлопчиків.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. За одержаними під час анкетного опитування даними, уроки фізичної культури подобаються 62,8 % дівчаток та 60,3 % хлопчиків, лише для 4,9 % і 6,4 %, відповідно, не подобаються, тоді як решта не

змогла дати однозначної відповіді. Це свідчило про необхідність підвищення уваги вчителя фізичного виховання до питань, пов'язаних з удосконаленням організаційно-методичного забезпечення уроків, задля підвищення інтересу до них, передусім респондентів, які не змогли дати однозначної відповіді на питання. Водночас одержані дані засвідчили достатньо високий рівень сформованого в дівчаток і хлопчиків інтересу до занять фізичними вправами у формі уроків.

Підтверджує останню відповідь респондентів на інше питання, а саме “Чи займаєшся ти фізичними вправами вдома?": 21,3 % дівчаток і 27,6 % хлопчиків роблять це постійно; відповідно, 73,8 і 65,4 % – час від часу, решта (4,9 і 7,1 %) – не використовує фізичну активність у позашкільній діяльності. При цьому такі заняття більшість респондентів реалізовує самостійно (дівчаток – 70,7 %, хлопчиків – 69,2 %), разом із батьками – тільки 7,9 і 9,6 %, відповідно, решта – в обох варіантах. Такі результати засвідчують досить високий рівень мотивації підлітків до занять фізичними вправами в позашкільній діяльності.

Водночас дещо інший результат одержали стосовно занять урочного типу, що відбуваються в ЗНЗ виключно з учнями СМГ, – їх організаційно-методичне забезпечення відповідає запитам тільки 31,1 % дівчаток та 32,7 % хлопчиків, не відповідає – 12,2 і 15,4 %, що значно менше, порівняно з аналогічним змістом питання, але пов'язаного з уроками фізичної культури в складі класу.

Одержані дані частково пояснюють відповіді підлітків на інші питання. Зокрема, у структурі загальних інтересів, згідно з відповідями на питання: “Чим тобі подобається займатися вдома у вільний час?” – першу позицію в дівчат і хлопців посідає гра на вулиці з товаришами (відповідно, 28,4 і 31,1 %), четверту в дівчат (14,1 %) і третю в хлопчиків (16,6 %) з усіх шести – заняття фізичними вправами з батьками чи друзями. Такі результати, по-перше, підтверджують зроблений нами висновок про наявність у підлітків інтересу й бажання реалізовувати фізичну активність у позашкільній діяльності, по-друге, засвідчують бажання здійснювати таку активність спільно з фізично здоровими дітьми. Останнє можна розглядати як наявність у підлітків СМГ мотиву самоствердження, що є однією з причин розбіжності між їхнім ставленням до уроків фізичної культури в складі класу та занять фізичними вправами в складі СМГ. Дівчатка й хлопчики хочуть відчувати себе фізично здоровими, тобто не відрізнятися від інших, а довести це можна тільки у випадку участі в заняттях однолітків, яких віднесено до основної медичної групи.

Водночас одержані дані дають підстави стверджувати про необхідність удосконалення організаційно-методичного забезпечення занять урочного типу, що реалізуються в ЗНЗ окремо для підлітків СМГ, оскільки під час таких занять зазначений мотив не стимулює їх до діяльності. Тому потрібен пошук шляхів, що дадуть змогу актуалізувати інші мотиви підлітків або (та) підвищити інтерес до занять.

Один із варіантів розв'язання цього завдання може полягати в урахуванні побажань підлітків щодо використання (насамперед під час занять урочного типу в складі СМГ) фізичних вправ, які їм найбільше подобається виконувати. Відповіді на два питання означеного змісту засвідчили таке: 86 % дівчаток та 87,2 % хлопчиків виявляють бажання під час уроків фізичної культури в складі класу й занять урочного типу в складі СМГ виконувати фізичні вправи, які їм подобаються найбільше; відповідно, 6,7 і 3,8 % повністю задовольняє зміст, пропонований у цей момент учителем фізичного виховання; решта респондентів не змогла надати однозначної відповіді. Одна з причини останнього могла полягати у відсутності інтересу до фізичної активності в різних формах занять, у зв'язку з чим у них не сформувалася певна позиція в означеному питанні.

Конкретизація зазначених даних засвідчила, що дівчаткам найбільше подобаються гімнастичні вправи, оскільки, порівняно з іншими пропонованими видами вправ, їх відзначило 20,9 %, а також вправи під музику (10,4 % респондентів). Дещо менший інтерес у них викликають вправи на лижах і ковзанах (9,4 %), рухливі й спортивні ігри (8,1 %), бігові вправи (7,9 %), а бажання виконувати інші пропоновані анкетною формою види вправ засвідчила ще менша кількість дівчаток. Щодо фізичних вправ оздоровчої спрямованості, то одержано результат: 15,4 % виокремили їх як найбільш бажані – розглядали в аспекті бажання дівчаток за допомогою фізичних вправ покращити своє здоров'я, оскільки безпосереднього уявлення про те, які фізичні вправи належать до такого виду, у них немає.

Що стосується хлопчиків, то найбільше їм подобаються рухливі й спортивні ігри, – ці вправи відзначило 24,2 % респондентів, значно менша кількість, а саме 11,5 %, віддає перевагу естафетам, потім – вправам на лижах і ковзанах (9,9 %), біговим (7,7 %), туризму (7,4 %), потім – гімнастичним (6,6 %) і вправам із метань (5,8 %). Водночас відзначаємо аналогічний із дівчатками досить високий відсоток

хлопчиків (19,8 %), для яких одним із пріоритетів були вправи оздоровчої спрямованості. Цей результат пояснювали тією самою причиною, що й результат дівчаток.

У способах відзначення вчителем активності дівчаток і хлопчиків СМГ під час занять фізичними вправами вони виявили практично однакову позицію: відповідно, 47,6 і 45,5 % найбільш значущою для себе відзнакою за виконання змісту занять вважають високу оцінку в щоденнику, значно менше (21,3 і 22,4 %) – будь-яку матеріального змісту, а також усну похвалу (20,1 і 15,4 %), подяку в щоденнику (11 і 16,7 %).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Структура інтересів і мотивація до занять фізичними вправами в дівчаток та хлопчиків, які є учнями 5–9 класів, а за станом здоров'я входять до складу СМГ, відзначаються подібними тенденціями та зумовленими статтю особливостями.

Високий інтерес дівчаток і хлопчиків СМГ до уроків фізичної культури в складі класу (щонайменше у 62,8 та 60,3 %, відповідно) та значно нижчий – до занять фізичними вправами тільки в складі СМГ (31,1 і 32,7 %) ($p < 0,05$) засвідчують необхідність пошуку шляхів удосконалення організаційно-методичного забезпечення останніх для підвищення інтересу до них підлітків і посилення мотивації до фізичної активності в ході їх реалізації.

Виявлені в дівчаток і хлопчиків СМГ особливості щодо пріоритетного використання певних видів фізичних вправ засвідчують необхідність їх урахування під час реалізації різних форм занять у режимі навчального дня.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження потрібно спрямувати на розроблення технології посилення мотивації й інтересу підлітків СМГ до фізичної активності, ураховуючи положення провідних у психології та педагогіці теорії самовизначення й концепції суспільної освіти з питань фізично активного способу життя.

Джерела та література

1. Безверхня Г. В. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5–11 класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / Г. В. Безверхня. – Львів, 2004. – 23 с.
2. Єрмакова Т. С. Проблема формування здорового способу життя старшокласників у вітчизняній педагогіці (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Т. С. Єрмакова. – Х., 2010. – 20 с.
3. Круцевич Т. Ю. Управление физическим состоянием подростков в системе физического воспитания : автореф. дис. на соискание учёной степени д-ра наук по физ. воспитанию и спорту : [спец.] 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / Т. Ю. Круцевич. – Київ, 2000. – 44 с.
4. Круцевич Т. Ю. Мотивация к занятиям физической культурой и спортом школьников, проживающих в различных регионах Украины / Т. Ю. Круцевич, Г. В. Безверхня // Современный олимпийский спорт и спорт для всех : сб. науч. тр. VII Междунар. науч. конгр., г. Москва, 21–24.5.2003 г. – М., 2003. – Т. 1. – С. 262–263.
5. Лубышева Л. И. Концепция формирования физической культуры человека / Л. И. Лубышева. – М. : ВНИИФК, 2007. – 120 с.
6. Малхазов О. Р. Психологія та психофізіологія управління руховою діяльністю : монографія / О. Р. Малхазов. – К. : Євролінія, 2002. – 320 с.
7. Мазур В. А. Формування мотивації учнів спеціальної медичної групи до рухової активності як складова вдосконалення їхнього фізичного виховання / В. А. Мазур // Вісник Прикарпатського нац. у-ту ім. Василя Стефаника. Серія : Фізична культура : зб. наук. пр. – Івано-Франківськ, 2012. – Вип. 16. – С. 54–60.
8. Прозар М. В. Педагогічні умови покращення фізичного стану учнів 4–5 класів засобами спортивних ігор : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / М. В. Прозар. – Івано-Франківськ, 2012. – 20 с.
9. Слюсарчук В. В. Програмування занять з покращення фізичного стану дітей 8–10 років у процесі фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / В. В. Слюсарчук. – Івано-Франківськ, 2012. – 21 с.
10. Фізична культура. Програма для спеціальної медичної групи. 5–9 класи / автори-укладачі В. І. Майер, В. В. Деревянко. – К. : [б. в.], 2008. – 52 с.
11. Mowling C. M. Student motivation in physical education : breaking down barriers / C. M. Mowling, S. J. Brock, K. K. Eiler // The Journ. of Physical Education, Recreation & Dance. – Reston, 2004. – Vol. 75. – P. 40–45.
12. Ntoumanis N. Motivation in physical education classes: a self-determination theory perspective / N. Ntoumanis, M. Standage // Theory and Research in Education. – Lawrence, 2011. – Vol. 72. – P. 194–202.

13. Sas-Nowosielski K. Participation of youth in physical education from the perspective of self-determination theory / K. Sas-Nowosielski // Human Movement.– Warsaw : Versita, 2008. – P. 134–141.
14. Sun H. Middle school students learning and motivation in physical education: a self-determination perspective / H. Sun. – Maryland : University of Maryland, 2007. – 233 p.
15. Yli-Piipari S. Relationships between physical education students' motivational profiles, enjoyment, state anxiety, and self-reported physical activity / S. Yli-Piipari, A. Watt, T. Jaakkola, J. Liukkonen, J.-E. Nurmi // Journ. of Sports Science and Medicine. – 2009. – Vol. 8. – P. 327–336.

Анотація

Проаналізовано дані, одержані в процесі анкетного опитування 320 респондентів 10–14 років, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи, щодо структури інтересів і деяких мотивів, пов'язаних із заняттями фізичними вправами в різних формах. Установлено, що мотивація таких підлітків перебуває на низькому рівні, а інтереси дівчаток та хлопчиків відрізняються. Водночас ці дані свідчать про пріоритети дівчаток і хлопчиків щодо певних видів фізичних вправ, стимули, реалізація яких сприятиме посиленню їх мотивації до фізичної активності. Відзначено можливість, урахувавши зазначені дані, а також інформацію про стан реалізації підлітками фізичної активності в позашкільній діяльності, посилити їхню мотивацію до такої активності й сприяти підвищенню фізичного стану.

Ключові слова: підлітки, спеціальна медична група, фізичне виховання, фізична активність, мотивація та інтереси.

Валерій Мазур. Состояние сформированной мотивации и интересы учащихся 5–9 классов, отнесенных к специальной медицинской группе, к занятиям физическими упражнениями. Проанализировано данные, полученные в ходе анкетного опроса 320 респондентов 10–14 лет, отнесенных по состоянию здоровья к специальной медицинской группе, касательно структуры интересов и некоторых мотивов, связанных с занятиями физическими упражнениями в разных формах занятий. Установлено, что мотивация таких подростков находится на низком уровне, а интересы девочек и мальчиков отличаются. В то же время эти данные свидетельствуют о приоритетах девочек и мальчиков касательно определенных видов физических упражнений, стимулы, реализация которых будет способствовать усилению мотивации к физической активности. Отмечена возможность, учитывая отмеченные данные, а также информацию о состоянии реализации подростками физической активности во внешкольной деятельности, усилить их мотивацию к такой активности и способствовать повышению физического состояния.

Ключевые слова: подростки, специальная медицинская группа, физическое воспитание, физическая активность, мотивация и интересы.

Valeriy Mazur. Condition of Formation of Motivation and Interests of Pupils of 5–9 Forms to Physical Education Classes that Belong to Special Medical Groups. It was analyzed data that were collected while a survey of 320 respondents aged 10–14 that belong to special medical group according to health condition, concerning the structure of interests and some motives that are connected to physical culture in different forms of classes. It was stated that motives of such teenagers is on the low level and interests of boys and girls differ. At the same time this data give us information on priorities of girls and boys concerning specific kinds of physical exercises, stimuli realization of which will promote motivation strengthening motivation to physical activity. It was marked the possibility taking into account data and information about condition of realization by teenagers of physical activity in out-of-school activity, to enforce their motivation to such activity and to promote increasing of physical condition.

Key words: teenagers, special medical group, physical education, physical activity, motivation and interests.